

© **Ναπολέων Μαραβέγιας**
Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας
και αναπρύτανης του Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου
Αθηνών, π. υπουργός

■ **Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ** κρίση που εκτυλίσσεται στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, και μάλιστα σε μεγάλες χώρες, στην Ισπανία και στην Ιταλία, δημιουργεί αναπόφευκτα ένα

σταση αυτή, αν συνδυαστεί και με την πολιτική αβεβαιότητα στη γειτονική μας Τουρκία, κάνει την Ελλάδα να μοιάζει σαν μια ήρεμη χώρα, παρά τα προβλήματα που υπάρχουν μετά από οκτώ χρόνια οικονομικής κρίσης. Αυτή η πολιτική και κοινωνική ηρεμία στη χώρα μας θα πρέπει να διαφυλαχθεί, καθώς παρόμοιες πολιτικές αναστατώσεις έχει αφήσει πίσω της με πολιτική συναίνεση, κατάλληλες μεταμνημονιακές πολιτικές, αλλά και μεγαλύτερη αλληλεγγύη από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης διατηρεί και στον ευρωπαϊκό Νότο την ελκυστικότητά της, όμως εκείνο που αμφισβητείται είναι η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, η οποία πάσχει αναμφίβολα από έλλειψη δημοκρατίας και από έλλειψη πολιτικών μείωσης των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων. Ωστόσο, δεν υπάρχει άλλος δρόμος

Ο ευρωπαϊκός Νότος σε αναβρασμό

εύφλεκτο περιβάλλον, από το οποίο θα επηρεαστούν τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά όσο και η Ελλάδα. Η ανάπτυξη, ιδιαίτερα στην Ιταλία, ευρωσκεπτικιστικών και ξενοφοβικών πολιτικών δυνάμεων και η επικράτησή τους στο πολιτικό επίπεδο δημιουργούν τις προϋποθέσεις για μια ευρύτερη πολιτική αναταραχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κατά-

από την προσπάθεια βελτίωσης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, γιατί η επιστροφή στην εθνική περιχαράκωση είναι αδιέξοδη. Η τυφλή επιδίωξη εξυπηρέτησης αποκλειστικά εθνικών συμφερόντων, όπως φαίνεται σήμερα στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών, μόνο δεινά μπορεί να επιφέρει στο παγκόσμιο οικονομικό και πολιτικό σύστημα.

Ευθείες απειλές για το ευρωπαϊκό οικοδόμημα

■ **Η ΣΥΝΘΗΚΗ** του Μάαστριχτ αποτέλεσε τον θεμέλιο λίθο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ιστορία, ωστόσο, απέδειξε ότι αυτή τέθηκε σε λάθος βάσεις και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την οικονομική και πολιτική ανισότητα στη Γηραιά Ηπειρο. Συγκεκριμένα, η νομισματική ένωση και η εξάλειψη κάθε μορφής προστατευτισμού μεταξύ ανόμοιων οικονομιών οδήγησαν στη συγκέντρωση του πλούτου στον ευρωπαϊκό Βορρά, με τα επακόλουθα αδιέξοδα για τις χώρες του Νότου. Απότοκο αυτών των εσφαλμένων αποφάσεων, οι οικονομικοί και πολιτικοί κλυδωνισμοί στον Νότο. Μετά και τις τελευταίες εξελίξεις σε Ιταλία και Ισπανία, παρατηρούμε την εμφάνιση ισχυρών αποσταθεροποιητικών τάσεων εντός της Ένωσης. Ο Ισπανός Σάντσεθ θέτει σε προτεραιότητα τη διαχείριση του καταλανικού ζητήματος, κάτι το οποίο συμβολίζει μια ευρύτερη απειλή για την ευρωπαϊκή ενότητα. Ταυτόχρονα, συμμερίζεται τον σκεπτικισμό του νέου Ιταλού πρωθυπουργού για την πολιτική λιτότητας. Ο ευρωσκεπτικιστής Κόντε φιλοδοξεί να θέσει ζητήματα (ευρώ, προσφυγικό κ.λπ.) που δοκιμάζουν τις Βρυξέλλες και το Βερολίνο, αλλά και το υφιστάμενο πολιτικό σκηνικό στην Ε.Ε.

Αυτά τα ζητήματα πρόκειται να βρεθούν στο επίκεντρο των εξελίξεων και να μονοπωλήσουν τον χρόνο των Ευρωπαίων ηγετών, παραμερίζοντας «δευτερεύοντα» ευρωπαϊκά προβλήματα, όπως η διαχείριση του ελληνικού χρέους. Διαφαίνεται, με άλλα λόγια, μια εποχή που οι Βρυξέλλες θα επιχειρήσουν να διασώσουν την ευρωπαϊκή υπόσταση και ακεραιότητα, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα την οικονομική ακεραιότητα των ασθενέστερων κρατών-μελών.

© **Σταύρος Κατεντερίδης**
Διεθνολόγος

Οι νέοι κλυδωνισμοί στην Ε.Ε. και η Ελλάδα

Επιφανείς οικονομολόγοι και διεθνολόγοι επισημαίνουν στην «R» τους κινδύνους μετά τις τελευταίες εξελίξεις στην Ιταλία και στην Ισπανία

Οι δραματικές εξελίξεις στην Ισπανία και στην Ιταλία δείχνουν πως ο ευρωπαϊκός Νότος, που υπέστη τα περισσότερα δεινά σε μια δεκαετία λιτότητας, βυθίζεται πάλι σε κρίση. Οι εξελίξεις αυτές λαμβάνουν χώρα σε μια κρίσιμη για τη χώρα μας συγκυρία, που οδεύει προς την έξοδο από τα μνημόνια και χρειάζεται, για να σταθεί στα πόδια της, ηρεμία στις ευρωπαϊκές αγορές. Επιφανείς οικονομολόγοι και διεθνολόγοι επισημαίνουν στην «R» τους κινδύνους και καταλήγουν στον κοινό τόπο πως η Ευρωπαϊκή Ένωση και κυρίως η ευρωζώνη χρειάζονται επειγόντως μεταρρύθμιση που θα περιορίσει τις εγγενείς ανισορροπίες τους και θα αποτρέψει τέτοιες κρίσεις στο μέλλον.

Αναγκαία στροφή στο μοντέλο της οικονομικής πολιτικής

■ **ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ** πολιτικές εξελίξεις στην Ιταλία ανέδειξαν για μία ακόμη φορά τα δομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και την αναγκαία στροφή που πρέπει να γίνει σε ό,τι αφορά το μοντέλο της οικονομικής πολιτικής που πρέπει να εφαρμοστεί στο εξής. Δεν θα πρέπει να αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι, όπως συνέβη και σε άλλες χώρες, έτσι και στην Ιταλία, υπήρξε μια κοινωνική αντίδραση που εκφράστηκε διά της ψήφου των πολιτών της χώρας για τις πολιτικές λιτότητας που επιβάλλουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Γερμανία και οι βόρειοι δορυφόροι της.

Οι Ιταλοί πολίτες επέλεξαν δύο θα λέγαμε αντισυνημικά κόμματα για να τους κυβερνήσουν και, ως αποτέλεσμα, υπήρξε ένας εμφανέστατος εκνευρισμός από μέρους των Βορειοευρωπαίων. Πριν καν οριστικοποιηθεί η κυβέρνηση της γειτονικής μας χώρας, χύθηκαν τόνοι μελάνι και υπήρξαν ωμές παρεμβάσεις για τη σύνθεση της ιταλικής κυβέρνησης.

Η Γερμανία και οι σύμμαχοί της, αντί να παρακολουθούν προβληματισμένοι τις πολιτικές

© **Κωνσταντίνος Μίχαλος**
Πρόεδρος της Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων Ελλάδος και του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών

■ **ΠΟΛΛΑ ΣΥΝΝΕΦΑ** μαζεύονται το τελευταίο διάστημα στον ευρωπαϊκό Νότο: πτώση της κυβέρνησης Ραχόι και σχηματισμός κυβέρνησης στην Ιταλία 88 μέρες

Συννεφιάζει επικίνδυνα στον ευρωπαϊκό Νότο

μετά τις εκλογές της 4ης Μαρτίου. Παράλληλα, σημειώνονται αναταραχές στη συναλλαγματική ισοτιμία της τουρκικής λίρας, αλλά και εμπορικός πόλεμος μεταξύ των ΗΠΑ από τη μια μεριά και

του Καναδά, του Μεξικού και της Ε.Ε. από την άλλη. Πρέπει εμείς εδώ στην Ελλάδα να ανησυχούμε; Νομίζω πως ναι. Ήδη, οι πρώτες συνέπειες έχουν εμφανιστεί:

ο ελληνικός χρηματιστηριακός δείκτης σημείωσε ιστορικά χαμηλά, ενώ οι αποδόσεις στα μακροχρόνια ομόλογα διαμορφώθηκαν στα απαγορευτικά επίπεδα των

4,5%-5%. Όμως, το χειρότερο όλων δεν είναι η εμφάνιση αυτών των πολιτικών αναταραχών, αλλά η χρονική στιγμή κατά την οποία εμφανίζονται. Είναι, δηλαδή, η στιγμή που η Ελλάδα ετοι-

© Παναγιώτης **Λιαργκόβας**
Καθηγητής στην έδρα Jean Monnet στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, πρώην συντονιστής του Γραφείου Προϋπολογισμού του Κράτους στη Βουλή των Ελλήνων

μάζεται να ολοκληρώσει το τρίτο μνημόνιο και να πραγματοποιήσει την καθαρή (;) έξοδο στις αγορές. Εάν δεν υπάρξει αισθητή βελτίωση του περιβάλλοντος τόσο στον ευρωπαϊκό Νότο όσο και στον υπόλοιπο κόσμο, η έξοδος στις αγορές θα συναντά πολλά εμπόδια και για να ξεπεραστούν θα απαιτούνται πολλές διασφαλίσεις, δηλαδή ένα πολύ μεγάλο μαξιλάρι (άνω των 20 δισ. ευρώ). Κάτι τέτοιο, όμως, ισοδυναμεί με αποστράγγιση (μέσω του εσωτερικού δανεισμού) της πραγματικής οικονομίας, μείωση του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, καθυστέρηση στη χορήγηση συντάξεων, πάγωμα των δαπανών Υγείας, Παιδείας κ.λπ. Αντέχουμε;

■ **Η Ε.Ε. ΕΙΣΗΛΘΕ** σε ναρκοπέδιο όχι τώρα, αλλά το 1992. Λίγοι ξέρουν ότι το 1990-1992 η ΟΝΕ επιβλήθηκε στη Γερμανία (όταν η Γερμανία επανενώθηκε). «Να δέσουμε τη Γερμανία με νομισματικά δεσμά», είπαν τότε κάποιοι στη Γαλλία, για να εισπράξουν την απάντηση ότι «δεν δένεται ένα γίγαντας με κλωστές». Εκτοτε, οι διανεμητικές λειτουργίες των νομισματικών αποφάσεων δεν θεσπίστηκαν δημοκρατικά και αναμενόμενα η Γερμανία, ως το οικονομικά ισχυρότερο κράτος, κυριάρχησε. Ερώτημα: Είναι εφικτή η οικονομική ένωση χωρίς πολιτική ένωση, η οποία, όμως, και τα νήπια βλέπουν πλέον πως είναι ανέφικτη; Η Ε.Ε. και όχι μόνο η ΟΝΕ είναι अपαρχαιωμένες κατασκευές. Το κεκτημένο της συνεργασίας, όμως, υπάρχει. Είναι σημαντικό να διαφυλαχθεί. Για να επιβιώσει η ΟΝΕ, αλλά και η Ε.Ε., μια ριζική μεταρρύθμιση είναι αναπόδραστη. Ποιος, όμως, θα την κάνει; Κάποιοι Ιταλοί, με τρόπο περιπεπλεγμένο με την κομματική τους ζωή, ήδη το ζητούν. Το σύνορο μεταξύ κρίσης και μεταρρύθμισης είναι λεπτό και κρίσιμο. Η Ελλάδα, λοιπόν,

εξελίξεις στην Ιταλία, που είναι απόρροια των δικών τους λανθασμένων πολιτικών, θα πρέπει να κατανοήσουν ότι επιτέλους η Ευρώπη θα πρέπει να περάσει σε αναπτυξιακές πολιτικές και να μπει ένα τέλος στην επιβαλλόμενη καταστροφική λιτότητα.

Χρειάζεται μια ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή ενοποίηση σε ό,τι έχει να κάνει με την οικονομία (κοινοί φορολογικοί νόμοι, κοινό εργασιακό καθεστώς, ομογενοποίηση των χρεών, στήθαρο τραπεζικό σύστημα κ.λπ.) και, βέβαια, κοινή εξωτερική και αμυντική πολιτική.

Το τι θα πράξει η νέα κυβέρνηση μιας εκ των ισχυρότερων οικονομιών της ευρωζώνης, αποτελούμενη από έναν τεχνοκράτη άπειρο πολιτικά πρωθυπουργό, δύο ηγέτες αντισυστημικών κομμάτων και έναν ακροδεξιό φιλοευρωπαίο, θα εξαρτηθεί από τη στάση των ισχυρών βόρειων χωρών.

Σε ό,τι αφορά το κατά πόσο η πολιτική κατάσταση στην Ιταλία μπορεί να επηρεάσει τις διεθνείς αγορές σε σχέση με την Ελλάδα, εκτιμώ ότι θα πρέπει να υπάρξει ιδιαίτερη μέριμνα από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, προκειμένου να υπάρξει γρήγορη αντίδραση στα «παιχνίδια» των αγορών. Αλλωστε, δεν θα είναι μόνο η Ελλάδα αυτή που θα κινδυνεύει, αλλά το σύνολο του ευρωπαϊκού Νότου, πράγμα που το ζήσαμε τις προηγούμενες ημέρες με την αύξηση των spreads σε Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα.

© Παναγιώτης **Ηφαιστος**
Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών

Η μεταρρύθμιση είναι αναγκαία, αλλά ποιος την κάνει;

στις αρχές της δεκαετίας του 2000, απροετοίμαστα και από άποψη ανταγωνιστικότητας ανέτοιμη, εισήλθε σε ναρκοπέδιο. Τα απανωτά μνημόνια είναι οι βόμβες που την ανατίναξαν. Βασικά, αυτό που πολλοί Ιταλοί σήμερα ζητούν, δηλαδή να γίνει μια αναδιαπραγμάτευση των δομών και των λειτουργιών της ευρωζώνης, έπρεπε να το απαιτήσει και να διαπραγματευτεί σκληρά η Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του 2010. Δεν έγινε γιατί υπάρχει έλλειμμα γνώσης για την Ε.Ε. και γιατί πολλοί προτιμούν να υποκλίνονται αντί να διαπραγματεύονται.

■ **ΙΣΤΟΡΙΚΑ**, σπανίως δικαιώθηκαν επιλογές αρχηγών κρατών να αρνηθούν στους κατόχους της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας τον διορισμό των συνεργατών ή τη δρομολόγηση των πολιτικών της επιλογής τους. Από την ελληνική Πολιτική Ιστορία εύκολα μπορούν να ανακληθούν στη μνήμη οι συνέπειες της εναντίωσης του Κωνσταντίνου, το καλοκαίρι του 1915, στις διεθνοπολιτικές επιλογές του Βενιζέλου, που τότε διέθετε πρόσφατη αναβάπτιση στην κολυμβήθρα της λαϊκής κυριαρχίας. Καθώς και της άρνησης του νεότερου Κωνσταντίνου στον Γεώργιο Παπανδρέου, ακριβώς μισό αιώνα αργότερα, να διαμορφώσει κατά βούληση το Υπουργικό του Συμβούλιο. Το σημαντικότερο, όμως, είναι το αναμενόμενο πολιτικό αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας Ματαρέλα. Σήμερα, η συμμαχική κυβέρνηση των Ιταλών λαϊκιστών, στο πλαίσιο συμβιβασμών με την ευρωπαϊκή οικογένεια, θα μπορούσε σταδιακά να ακολουθήσει μια πορεία «εκτισπρισμού». Μετά από ενδεχόμενη νέα εκλογική της κατάρριψη, αυτό θα γίνει πολύ δυσκολότερο: θα είναι δέσμια της ανανεωμένης και ριζοσπαστικοποιημένης προεκλογικής της ρητορείας, καθώς και της υποχρέωσής της να υπερασπιστεί το φιλότιμο ενός προσβεβλημένου λαού. Ενώ η εν τω μεταξύ πολιτική ρευστότητα της χώρας ίσως συμπαρασύρει όλη την ευρωπαϊκή οικονομία. Αυτά μια πολιτικός όπως η Μέρκελ τα αντελήφθη. Για έναν δικαστή είναι δύσκολο. Όλα αυτά, βέβαια, αν τελικά δεν «βγει» το εγχείρημα του Ματαρέλα. Στην αντίθετη περίπτωση, όπως οι τελευταίες εξελίξεις δείχνουν να το καθιστούν δυνατό, οι ευρωπαίοι θα τον ευγνωμονούν για την τόλμη του.

© Θανάσης **Διαμαντόπουλος**
Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πού θα βγάλει το εγχείρημα του Ματαρέλα